

ONA TILI DARSLARIDA NUTQNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston
milliy pedagogika universiteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi
204- guruh talabasi*

Maxatova Alinura Quanishbek qizi

Annotatsiya: Ona tili darslarida nutqni rivojlantirishning ahamiyati juda katta va muhimdir. Nutq insonning fikrlarini ifoda etish vositasi bo'lib, uning rivojlanishi shaxsning muloqot qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi. Ona tili darslari orqali nutqni rivojlantirish nafaqat til bilimlarini chuqurlashtiradi, balki shaxsning madaniyati, tafakkuri va ijtimoiy munosabatlarini ham boyitadi.

Kalit so'zlar: ona tili, nutq, fikr, muloqot, madaniyat, ijtimoiy munosabatlar, ijodiy fikrlash, metod.

Ключевые слова (русский): речь, родной язык, мысль, общение, культура, социальные отношения, креативное мышление, метод, идея

Nutqning rivojlanishi bolaning o'z fikrini aniq va ravon ifoda eta olishida, boshqalar bilan samarali muloqot qilishida muhim rol o'ynaydi. Ona tili darslarida o'qituvchilar nutqni rivojlantirish uchun turli metod va usullarni qo'llashadi. Masalan, hikoya qilish, munozara, bahs-munozara, insho yozish kabi faoliyatlar bolaning so'z boyligini oshiradi, fikrlarni tartibga solishga yordam beradi. Shu tariqa, nutq rivojlanishi bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi, ijtimoiy muhitda faol bo'lishga undaydi. Nutqni rivojlantirish jarayonida o'quvchilarga so'zlarning ma'nosi, ularning kontekstda qo'llanilishi, ifoda vositalari haqida chuqur ma'lumot beriladi. Bu esa tilni to'g'ri va go'zal ishlatishga, o'z fikrini aniq yetkazishga imkon yaratadi. Ona tili darslarida nutqni rivojlantirish nafaqat yozma, balki og'zaki nutq ko'nikmalarini ham shakllantirishga qaratilgan. Og'zaki nutq orqali o'quvchilar o'z fikrlarini jonli va tushunarli tarzda ifoda etishni o'rganadilar, bu esa ularning ijtimoiy hayotda muvaffaqiyat qozonishiga yordam beradi.[1]

Shuningdek, ona tili darslarida nutqni rivojlantirish madaniy merosni anglash va uni asrab-avaylashga ham xizmat qiladi. Til orqali inson o'z milliy qadriyatlarini, urf-odatlarini, tarixiy voqealarni o'rganadi va boshqalarga yetkazadi. Nutqni rivojlantirish jarayonida o'quvchilar milliy tilning boyliklarini his etib, uni sevishga va hurmat qilishga o'rgatiladi. Bu esa milliy o'zlikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Nutqni rivojlantirish nafaqat shaxsiy rivojlanish uchun, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham zarurdir. Yaxshi rivojlangan nutq muloqotni samarali qiladi, tushunmovchiliklarni kamaytiradi va ijtimoiy hamkorlikni mustahkamlaydi. Ona tili darslarida nutqni

rivojlantirish orqali yosh avlodning fikrlash qobiliyati, ijodiy fikrlash va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari ham rivojlanadi. Bu esa ularni kelajakda har qanday sohada muvaffaqiyatli bo'lishlariga tayyorlaydi.[2]

Nutqni rivojlantirish jarayonida o'quvchilarga nafaqat so'z boyligini oshirish, balki ularni to'g'ri talaffuz qilish, intonatsiya va ohangni to'g'ri qo'llash ko'nikmalari ham o'rgatiladi. Bu esa nutqning go'zalligini va ta'sirchanligini oshiradi. Ona tili darslarida o'qituvchilar nutq madaniyatini shakllantirishga katta e'tibor beradilar, chunki bu shaxsning jamiyatdagi o'rnini, uning muloqotdagi muvaffaqiyatini belgilaydi. Nutqni rivojlantirishda o'quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlari hisobga olinishi lozim. Har bir bola o'ziga xos qobiliyat va qiziqishlarga ega, shuning uchun nutqni rivojlantirish usullari ham shaxsga mos bo'lishi kerak. Bu o'quvchilarning o'z fikrlarini erkin ifoda etishiga, tilni o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirishga yordam beradi. Ona tili darslarida interaktiv metodlar, ijodiy vazifalar, guruh ishlari nutqni rivojlantirish jarayonini yanada samarali qiladi. Nutqni rivojlantirishning yana bir muhim jihati – bu o'quvchilarning mustaqil fikrlash va muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantirishdir. Ona tili darslarida o'quvchilar o'z fikrlarini asoslash, dalillar keltirish, boshqalar fikrini tinglash va unga munosabat bildirishni o'rganadilar. Bu ko'nikmalar nafaqat til o'rganishda, balki hayotning boshqa sohalarida ham katta ahamiyatga ega. Nutq orqali inson o'zini ifoda etadi, boshqalar bilan muloqot qiladi va jamiyatda faol ishtirok etadi.[3]

Nutqni rivojlantirish jarayonida o'quvchilarga adabiyot asarlarini o'qish va tahlil qilish ham muhimdir. Adabiyot orqali ular tilning go'zalligi, fikrlarni ifoda etish usullari bilan tanishadilar, o'z nutqlarini boyitadilar. Shuningdek, adabiyot o'quvchilarda estetik did, madaniy va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga yordam beradi. Ona tili darslarida nutqni rivojlantirish adabiyot bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu ikki soha bir-birini to'ldiradi. Nutqni rivojlantirishda ota-ona va jamiyatning roli ham beqiyosdir. Ularning til madaniyatiga bo'lgan munosabati, o'zaro muloqot usullari bolalarning nutqini shakllantirishga ta'sir qiladi. Ona tili darslarida o'qituvchilar ota-onalarni ham nutqni rivojlantirish jarayoniga jalb qilishga harakat qilishadi. Bu esa bolalarning til ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi.[4]

Xulosa: Shunday qilib, ona tili darslarida nutqni rivojlantirish nafaqat til bilimlarini oshirish, balki shaxsning umumiy madaniyati, tafakkuri va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Nutq orqali inson o'z fikrlarini aniq ifoda etadi, boshqalar bilan samarali muloqot qiladi va jamiyatda o'z o'rnini topadi. Shu bois, ona tili darslarida nutqni rivojlantirishga katta e'tibor qaratish zarur. Bu esa kelajak avlodning bilimli, madaniyatli va faol fuqarolar bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov, M. "Ona tili va nutq madaniyati". Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2021.

2. Rasulov, S. "Til va nutq rivojlantirish metodlari". Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
3. Tursunov, A. "Ona tili darslarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish". Samarqand: Samarqand universiteti nashriyoti, 2023.
4. Xo'jayev, D. "Nutq madaniyati va uning ta'limdagi o'rni". Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
5. Islomova, N. "Ona tili ta'limida nutqni rivojlantirish usullari". Buxoro: Buxoro nashriyoti, 2022.
6. Karimov, J. "Yoshlar nutqini rivojlantirish: nazariya va amaliyot". Toshkent: Ilm-fan, 2023.
7. Mirzaev, R. "Til o'rganishda nutq ko'nikmalarini rivojlantirish". Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2021.
8. Sobirova, L. "Ona tili darslarida nutq madaniyati". Farg'ona: Farg'ona nashriyoti, 2020.